

FÄRRE BESÖK, ÖKAT FÖRTROENDE

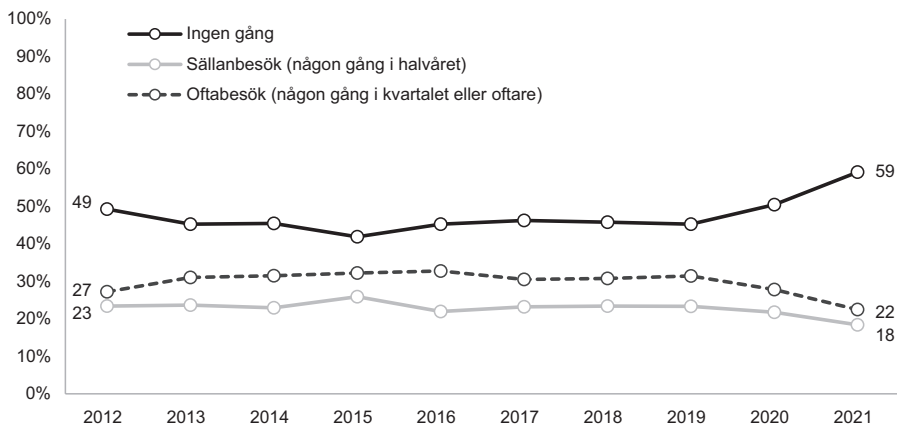
JONAS SÖDERHOLM, MALIN ÖGLAND OCH
DAVID GUNNARSSON LORENTZEN

Sammanfattning

Andelen svenskar som uppger att de besökt bibliotek under den senaste 12-månadersperioden har minskat betydligt i jämförelse med 2020. Minskningen framträder i alla åldersgrupper och oavsett kön, bostadsort eller utbildningsnivå, och är därför troligen kopplat till coronapandemin och de restriktioner och råd som förmedlades i syfte att minska smittspridningen. Resultaten visar också att yngre är mer benägna att besöka bibliotek än äldre. Bland 16–29-åringar är det vanligare att ha besökt bibliotek än att inte ha gjort det. När det gäller besökarens benägenhet att använda biblioteket som studie-/arbetsplats, be bibliotekarier om hjälp, eller delta i evenemang som äger rum på biblioteket, är det få som nyttjat dessa tjänster. Bland de svarande är det endast 2–8 procent som uppger att de gjort något av detta ofta. Vidare visar undersökningen att de minskade besöken inte har haft någon negativ påverkan på bibliotekens förtroendekapital – tvärtom har förtroendet för biblioteken ökat 2021. Störst är skillnaden bland 16–29-åringar, där andelen med stort förtroende har ökat 18 procentenheter mellan 2020 och 2021 (6 procentenheter jämfört med 2019). Det är också denna åldersgrupp som hyser störst förtroende.

Precis som under pandemins första år var rekommendationen från Folkhälsomyndigheten under 2021 fortsatt att allmänheten skulle hålla avstånd, arbeta hemifrån i den mån det fungerade och stanna hemma vid sjukdomssymptom (Folkhälsomyndigheten, 2021). Universitet och högskolor lade om sin undervisning från campus till distans. Biblioteken var öppna men med begränsad verksamhet (Rundqvist, 2021). Vanligt förekommande aktiviteter på folkbibliotek, såsom besök av förskolegrupper, sagostunder, läxhjälp, språkcaféer och föreläsningar av olika slag, kunde inte genomföras i det fysiska rummet. En del aktiviteter erbjöds istället via digitala kanaler.

Trots de digitala möjligheterna har det skett en signifikant uppgång i andelen som svarar att de under de senaste 12 månaderna inte har besökt något bibliotek alls. År 2021 uppger 59 procent att de inte har besökt något bibliotek, vilket kan jämföras med 50 procent år 2020 och 45 procent år 2019. Pandemin förefaller ha haft en omfattande påverkan på biblioteksbesöken. Bland respondenterna har 22 procent angivit att de har besökt biblioteket ofta och 18 procent har angivit att de har besökt biblioteket någon gång i halvåret, vilket ska jämföras med 28 respektive 22 procent år 2020.

Figur 1 Biblioteksbesök bland 16–85-åringar, 2012–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Besökt bibliotek'. Svarsskalan var 7-gradig med alternativen 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i kvartalet', 'Någon gång i månaden', 'Någon gång i veckan' samt 'Flera gånger i veckan'. Kurvan "Oftabesök" utgörs av de som svarat att de besöker biblioteket flera gånger i veckan, någon gång i veckan, någon gång i månaden och någon gång i kvartalet. Kurvan "Sällanbesök" utgörs av de som svarat att de besökt biblioteket någon gång i halvåret och någon gång under de senaste 12 månaderna. Antal svarande 2021 var 4 609.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012–2021.

Biblioteksbesök i olika samhällsgrupper under pandemin

Minskningen av antalet biblioteksbesök syns i alla åldersgrupper, även om förändringen i den yngsta åldersgruppen, 16–29 år, inte är fullt så stor som i övriga grupper. Bland 16–29-åringar är det fortfarande fler som besöker bibliotek än som inte gör det. Bland biblioteksbesökarna i denna grupp är mer än hälften studerande. Av de totalt 297 studerande i gruppen 16–29 år var 30 procent sällanbesökare och 38 procent ofta-besökare. Studerande är en grupp som man kan anta har ett återkommande behov av bibliotekstjänster, varför resultatet inte är särskilt anmärkningsvärt.

Den mest dramatiska förändringen står gruppen 30–49-åringar för. Här uppgår 53 procent att de inte har besökt något bibliotek under de senaste 12 månaderna, vilket är en kraftig ökning jämfört med 2020 då 42 procent uppgav att de inte hade besökt något bibliotek under året (Söderholm m.fl., 2021). I åldersgruppen 30–49 år var det knappt 7 procent som svarade som svarade att de studerar, och bland dessa kan vi se att 26 procent var sällanbesökare och 49 procent ofta-besökare. Dessa procentsatser ska dock tolkas med viss försiktighet då det rör sig om få respondenter (totalt 87 studerande). När det gäller åldersgruppen 50–64 har andelen icke-besökare ökat från 58 till 67 procent mellan 2020 och 2021, och

i den äldsta åldersgruppen har andelen icke-besökare ökat från 57 till 64 procent (Söderholm m.fl., 2021).

Kvinnor besöker bibliotek mer ofta än män. I 2021 års mätning kan vi dock se att andelen kvinnor som aldrig besökt något bibliotek under året nu är större än andelen som har besökt bibliotek. Andelen icke-besökare bland kvinnor har ökat från 46 procent 2020 till 56 procent 2021. Andelen icke-besökare bland män har också ökat under samma period, från 55 procent till 63 procent (jfr. Söderholm m.fl., 2021).

Tabell 1 Biblioteksbesökare efter ålder, kön, boendeområde och utbildningsnivå, 2021 (procent)

	Ingen gång	Någon gång om året/ i halvåret	Någon gång i kvartalet eller oftare	Antal svarande
Samtliga	59	18	22	4 609
Ålder				
16–29 år	43	27	29	584
30–49 år	53	22	25	1 265
50–64 år	67	17	16	1 236
65–85 år	64	13	23	1 524
Kön				
Kvinnor	56	18	27	2 417
Män	63	19	18	2 177
Boendeområde				
Ren landsbygd	71	13	17	686
Mindre tätort	60	18	22	868
Stad eller större tätort	57	20	23	2 228
Stockholm, Göteborg, Malmö	55	18	27	765
Utbildning				
Låg	73	13	14	649
Medellåg	68	18	14	1 336
Medelhög	58	19	23	1 035
Hög	46	21	33	1 506

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Besökt bibliotek'. Svarsskalan var 7-gradig med alternativen 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i kvartalet', 'Någon gång i månaden', 'Någon gång i veckan' samt 'Flera gånger i veckan'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

När det gäller boendeort syns samma mönster som för övriga grupper: andelen som inte har besökt bibliotek under året har ökat. Oberoende av boendeort är det nu fler som aldrig har besökt ett bibliotek under året jämfört med de som har besökt bibliotek. Bland boende i landsbygd uppger 71 procent att de inte har besökt något bibliotek under de senaste 12 månaderna. Bland boende i Stockholm, Göteborg och Malmö utgörs den största gruppen, 45 procent, av de som besökt bibliotek under året. Troligen är närheten till bibliotek en viktig faktor som förklarar varför de som bor i glesbygd har besökt bibliotek i mindre utsträckning än storstadsbor.

Det generella mönstret framträder även oberoende av svarspersonernas utbildningsnivå, det vill säga att andelen som inte besökt bibliotek någon gång under det gångna året har ökat. Den ökning som kunde ses mellan 2019 och 2020 i gruppen med låg utbildningsnivå, där en större andel av respondenterna uppgav att de under det gångna året hade besökt något bibliotek (se Eriksson m.fl., 2020; Söderholm m.fl., 2021), har i den senaste undersökningen från 2021 till viss del raderats.

Eftersom coronapandemin förefaller ha fått konsekvenser för människors vanor att besöka bibliotek, oavsett svarspersonernas ålder, kön, bostadsort eller utbildningsnivå, är det extra spännande att undersöka i vilken utsträckning människor eventuellt har saknat att kunna besöka bibliotek under pandemin. För denna analys använder vi frågan *”Om du tänker på de begränsningar som förekommit under pandemin, hur ofta har du saknat att göra följande?”*, vilken har ställts inom ramen för forskningsprojektet Kultur, hälsa och personlighet vid Göteborgs universitet (se vidare Holmberg & Weibull, 2022; Holmberg, Weibull & Gunnarsson, 2013; Holmberg & Weibull, 2012). I tabell 2 redovisas hur olika grupper av biblioteksbesökare respektive icke-besökare har svarat på frågan om saknad. Vi kan konstatera att 65 procent av de som inte har besökt bibliotek under året inte heller har saknat att kunna göra det, vilket inte är särskilt förvånande. I gruppen som kännetecknas av mer frekvent biblioteksbesökande, det vill säga de som besöker bibliotek någon gång i kvartalet eller oftare, uppger 59 procent att de mycket ofta eller ganska ofta har saknat att besöka bibliotek. De som redan besöker bibliotek regelbundet tycks alltså sakna att inte kunna göra det oftare, medan de som inte besöker bibliotek inte heller har saknat att kunna göra det.

Tabell 2 Saknat att kunna besöka bibliotek under pandemin, 2021 (procent)

Besökt bibliotek	Mycket ofta	Ganska ofta	Inte särskilt ofta	Inte alls	Antal svar
Ingen gång	2	5	28	65	928
Någon gång om året/i halvåret	4	18	55	23	284
Någon gång i kvartalet eller oftare	21	38	30	11	331

Kommentar: Frågorna löd 'Om du tänker på de begränsningar som förekommit under pandemin, hur ofta har du saknat att göra följande? – Besöka bibliotek' och 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Besökt bibliotek'. Svarsalternativen för första frågan framgår av tabellen. För andra frågan var svarsskalan 7-gradig med alternativen 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i kvartalet', 'Någon gång i månaden', 'Någon gång i veckan' samt 'Flera gånger i veckan'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Vad gör besökarna på biblioteket?

I 2021 års nationella SOM-undersökning har vi också ställt frågor om vad besökare gör när de är på biblioteket. De specifika områden som vi har frågat om är i vilken utsträckning respondenterna har använt någon studie-/arbetsplats på biblioteket, om de har frågat bibliotekarie om hjälp samt om de har tagit del av evenemang på bibliotek. Under våren 2021 när dessa frågor planerades, trodde vi inte att pandemin skulle fortsätta även under hösten, det vill säga då SOM-undersökningen genomfördes. Det gjorde den dock, vilket fick till följd att de flesta evenemang och aktiviteter, som nämnts, ställdes in av biblioteken eller flyttades till en digital plattform. Sett mot denna bakgrund är det inte helt oväntat att en mycket stor majoritet av respondenterna, 93 procent, har svarat att de inte tagit del av något evenemang på bibliotek under de senaste 12 månaderna, räknat från hösten 2021. Givet den rådande situationen kanske de 8 procent som uppgav att de faktiskt hade tagit del av något evenemang, snarast ska betraktas som en succésiffra för bibliotekens del? Gällande de båda andra frågorna kan nämnas att 22 procent svarade att de frågat en bibliotekarie om hjälp medan 10 procent angav att de använt en studie- eller arbetsplats på biblioteket. Hur utfallet hade sett ut om det inte funnits någon coronapandemi kan vi förstås bara spekulera i. Det kommer dock att vara intressant att framöver kunna följa hur svarmönstren utvecklar sig i takt med att pandemin släpper sitt grepp om vardagen och livet ter sig mer likt det vi tidigare varit vana vid.

Tabell 3 Vad besökarna gör på biblioteket, 2021 (procent)

	Använt studie-/ arbetsplats på bibliotek	Frågat bibliotekarie om hjälp	Tagit del av evenemang på bibliotek
Ingen gång	90	78	93
Någon gång om året/ i halvåret	6	13	6
Någon gång i kvartalet eller oftare	4	8	2
Antal svar	1 523	1 524	1 521

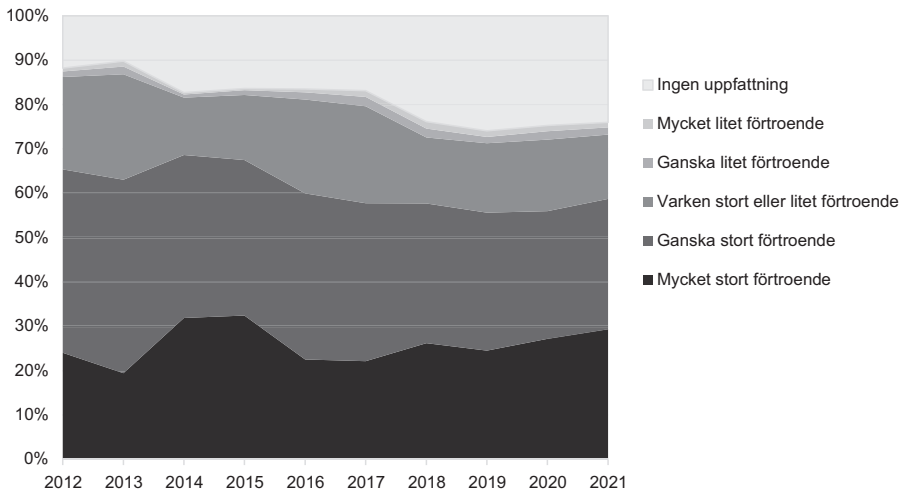
Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Använt studie-/arbetsplats på bibliotek, Frågat bibliotekarie om hjälp, Tagit del av evenemang på bibliotek'. Svarsskalan var 7-gradig med alternativen 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i kvartalet', 'Någon gång i månaden', 'Någon gång i veckan' samt 'Flera gånger i veckan'. Notera att den totala procentsumman som följd av avrundning blir 99 för "frågat bibliotekarie" och 101 för "tagit del av evenemang".

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Det är dock inte första gången som frågor har ställts om vad besökare har gjort på biblioteket. I SOM-antologin *Land, du välsignade* (Holmberg & Weibull, 2001) finns till exempel kapitlet "Vad gör folk på biblioteket?" (Höglund & Johansson, 2001), där författarna bland annat undersöker om, och i så fall hur ofta, människor använder studieplatser, går på kulturarrangemang och frågar bibliotekspersonalen om hjälp att hitta information. Resultaten från år 2000 visade att 69 procent hade besökt bibliotek någon gång under året. Av dessa uppgav 60 procent att de hade frågade bibliotekspersonalen om hjälp, 31 procent att de gått på ett kulturarrangemang och 17 procent att de använt en studieplats på biblioteket (Höglund & Johansson, 2001). Vi kan alltså se en dramatisk skillnad vad gäller att göra olika aktiviteter på bibliotek mellan åren 2000 och 2021 och den stora frågan blir förstås hur mycket av 2021 års utfall som beror på pandemin. Kommer besökarna återvända till biblioteken efter pandemin och hur kommer biblioteksrummet då tas i bruk? Har människor kanske hunnit utveckla nya vanor som kommer att innebära behov av nya verksamheter från bibliotekens sida?

Stabilt förtroendet för biblioteken

Biblioteken har länge haft ett stort förtroendekapital. Det är ett förhållande som gäller även 2021. Bland respondenterna i den nationella SOM-undersökningen uppger 58 procent att de har mycket eller ganska stort förtroende för biblioteken (tabell 4). Fråga som ställdes var "Vilket förtroende har du för följande institutitioner?" följt av alternativet "Biblioteken". Jämfört med 2020 har förtroendet ökat 2 procentenheter.

Figur 2 Förtroende för biblioteken, 2012–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Vilket förtroende har du för följande institutioner? Biblioteken'. Svarsalternativen är 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Mycket litet förtroende' samt 'Ingen uppfattning'. Antal svarande 2021 var 1 519.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012–2021.

Förtroendet för biblioteken är jämförbart med exempelvis det för Folkhälsomyndigheten, 62 procent, och Valmyndigheten, 56 procent, men lägre än för sjukvården, för vilken hela 74 procent har stort förtroende. Parat med de minskade biblioteksbesöken som diskuterats ovan, håller alltså bilden från 2020 års SOM-undersökning i sig, det vill säga att förtroendet tycks vara bibehållet och rentav ha stärkts i kristid, oavsett om medborgarna haft möjlighet att faktiskt besöka biblioteken eller inte. Det speglar resultatet från en användarstudie som genomförts i en kandidatuppsats från Bibliotekarieutbildningen vid Högskolan i Borås, med fokus på användarnas uppfattningar om folkbibliotekens omställning i samband med coronapandemin (Udd & Ekman, 2021). I uppsatsen konstateras att biblioteket åtnjuter ett högt förtroende bland deltagarna, trots att dessa intressant nog inte ansåg att deras behov hade blivit tillgodosedda i någon högre grad (Udd & Ekman, 2021:23). Det tyder på att biblioteket har ett stort symboliskt värde för deltagarna och att bilden av biblioteket som en värdefull och tillitsfull organisation är så stark, att deltagarna har overseende med eventuella brister i bibliotekens arbete under pandemin.

Tabell 4 Förtroende för fyra olika institutioner, 2021 (procent, förtroendebalans)

	Biblioteken	Folkhälso- myndigheten	Valmyndig- heten	Sjukvården
Mycket stort förtroende	29	21	24	24
Ganska stort förtroende	29	41	32	50
Varken stort eller litet förtroende	14	22	22	16
Ganska litet förtroende	2	7	3	7
Mycket litet förtroende	1	4	3	3
Ingen uppfattning	24	4	16	1
Förtroendebalans	+56	+52	+50	+63
Antal svar	1 519	1 576	1 563	1 576

Kommentar: Frågan löd 'Vilket förtroende har du för följande institutioner?'. Svarsalternativen framgår av tabellen. Förtroendebalansen beräknas genom att andelen litet förtroende subtraheras från andelen stort förtroende. Måttet kan variera mellan -100 (alla svarar litet förtroende) och +100 (alla svarar stort förtroende).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

När förtroende redovisas utefter hur frekvent deltagarna uppger att de besökt bibliotek, är det framför allt ofta-besökarna som svarar att de har stort förtroende för biblioteken, 84 procent (tabell 5). Lägst andel förtroendefulla återfinns följaktligen bland de som uppger att det har besökt biblioteken – vilket dock inte betyder att gruppen sammantaget kan sägas uttrycka ett lågt förtroende. Icke-besökarna är den grupp som har jämnast spridning över de olika svarsalternativen. Mer än hälften (53 procent) av icke-besökarnas förtroende utgörs av de neutrala alternativen ”Varken eller” och ”Ingen uppfattning”. Om vi isolerar de icke-besökarna som faktiskt graderar sitt förtroende i någon riktning (litet/stort), visar det sig att en stor majoritet, 91 procent, uppger att de har stort förtroende. Det tycks alltså som att biblioteksbesök påverkar i vilken utsträckning svarspersonerna tar ställning i någondera riktningen, snarare än att besöksfrekvensen delar in människor i förtroendefulla (exempelvis frekventa användare) respektive icke-förtroendefulla (exempelvis icke-användare).

Tabell 5 Förtroende för bibliotek utifrån besöksfrekvens, 2021 (procent)

Biblioteksbesök, frekvens	Ganska litet/ mycket litet förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska stort/ mycket stort förtroende	Ingen uppfattning	Antal svarande
Ingen gång	4	17	43	36	843
Någon gång om året/i halvåret	2	13	75	10	305
Någon gång i kvartalet eller oftare	1	9	84	6	335

Kommentar: Frågan om biblioteksbesök löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? Besökt bibliotek'. Svarsskalan var 7-gradig med alternativen 'Ingen gång', 'Någon gång de senaste 12 månaderna', 'Någon gång i halvåret', 'Någon gång i kvartalet', 'Någon gång i månaden', 'Någon gång i veckan' samt 'Flera gånger i veckan'. Frågan om förtroende löd 'Vilket förtroende har du för följande institutioner? Biblioteken' med svarsalternativen 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Mycket litet förtroende' samt 'Ingen uppfattning'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

När det gäller olika demografiska faktorer roll för de svarandes förtroende för bibliotek, liknar det i stort de förhållanden som framkommit vid tidigare års undersökningar, exempelvis att förtroende är högre hos högutbildade och boende på större ort. Liksom tidigare handlar skillnaderna mellan grupperna om proportionerna mellan stort förtroende och de neutrala¹ svarsalternativen 'varken stort eller litet förtroende' och 'ingen uppfattning'. I de flesta grupper är andelen som uppger stort förtroende högre än den sammantagna andelen som svarar något av de neutrala alternativen. Undantag gäller för utbildningsnivå som är den bakgrundsfaktor som ger störst variation mellan olika gruppers förtroendebedömningar. Av de som svarar att de har låg utbildning är det 34 procent som anger stort förtroende för biblioteken och 62 procent som svarar neutralt. Omvänt uppger 78 procent av de högutbildade stort förtroende och 21 procent neutralt.

Tabell 6 Förtroende för biblioteken, efter ålder, kön, boendeområde och utbildningsnivå, 2021 (procent)

	Ganska litet/ mycket litet förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska stort/ mycket stort förtroende	Ingen uppfattning	Antal svarande
Alder					
16–29 år	1	15	67	17	183
30–49 år	3	17	65	15	433
50–64 år	3	14	58	24	399
65–85 år	3	13	51	34	504
Kön					
Kvinna	1	14	64	21	786
Man	4	15	53	28	728
Boendeområde					
Ren landsbygd	3	15	51	31	231
Mindre tätort	3	15	56	26	294
Stad eller större tätort	2	13	61	23	712
Stockholm, Göteborg, Malmö	4	14	65	17	252
Utbildningsnivå					
Låg	4	13	34	49	208
Medellåg	3	18	50	29	450
Medelhög	3	15	60	23	344
Hög	2	11	78	10	479

Kommentar: Frågan löd 'Vilket förtroende har du för följande institutioner? Biblioteken' med svarsalternativen 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende', 'Mycket litet förtroende' samt 'Ingen uppfattning'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

De fyra åldersgrupperna är särskilt intressanta att beakta när det gäller förändringar mellan 2020 och 2021. År 2021 är den yngsta åldersgruppen, 16–29-åringarna, de som i störst utsträckning uttrycker stort förtroende för biblioteken, 67 procent. Vid föregående mättillfälle, 2020, var motsvarande siffra 18 procentenheter lägre, det vill säga 49 procent stort förtroende. Det är oklart vad 2020 år låga förtroendenivå berodde på men det kan tänkas vara relaterat till att många gymnasieelever tvingades söka andra studieplatser på grund av tidvis stängda skolor och därmed sökte sig till bland annat folkbiblioteken och då inte var helt nöjda med den upplevelsen. Det kan också tänkas vara relaterat till stängda gymnasiebibliotek om de svarande räknar in dessa i sitt svar. Studerande på högskolor och universitet hade även de begränsad fysisk tillgång till sina bibliotek. Det höga förtroendet hos unga år 2021

är en klar återgång – till och med en ökning – till 2019 års nivå, då 61 procent av de unga svarade att de hade stort förtroende för biblioteken.

För övriga åldersgrupper kan vi se att andelen med förtroende successivt minskar med ökande ålder, där 65–85-åringar uttrycker det lägsta förtroende med 51 procent. I tidigare års undersökningar har mönstret varit att de två mellersta åldersgrupperna har haft störst förtroende för biblioteken. År 2021 förändras detta då det istället sker en förskjutning mot den yngsta åldersgruppen. Att cirka hälften av den äldsta åldersgruppen 65–85 år uppger stort förtroende är visserligen konsistent med tidigare år. Dock har pandemin satt nytt ljus på äldres hälsa, utsatthet och isolering, vilket gör gruppen särskilt relevant att uppehålla sig vid. Äldre medborgares utsatthet under pandemin har präglats av bristande social kontakt, något som bibliotek till viss del potentiellt kan hjälpa till att motverka. Samtidigt medför det utmaningar och risker i att bibliotek och bibliotekarier axlar en större social roll än de får erkännande eller resurser för (Lenstra m.fl., 2021). Specifikt gällande förtroende, så kan det finnas ett visst positivt samband mellan äldres institutionella förtroende å ena sidan och deras hälsa, välmående och rentav mortalitet (Lee, 2022). Det finns alltså anledning att närmare studera vilken roll äldres förtroende för biblioteket spelar ur ett större perspektiv, med avseende på exempelvis folkhälsa. Det behövs mer kunskap om vad som konstituerar skillnaderna i förtroende mellan de olika åldersgrupperna och hur förbättringsområden kan identifieras däri, för att biblioteket ska utgöra en relevant institution för utsatta i gruppen av äldre användare och erhålla deras förtroende.

Avslutande diskussion

Resultaten rörande bibliotek i den nationella SOM-undersökningen 2021 kan summeras i ordet *fortsättning* – fortsättningsvis minskade besök och samtidigt ett fortsatt större förtroende. En någorlunda säker slutsats vi kan dra efter att dessa förhållanden observerats nu under två år torde vara följande: Biblioteket som institution har en fortsatt stark relation till medborgarna som inte enbart är avhängig bibliotekets omedelbara, kortsiktiga förmåga att leverera vissa tjänster och utbud. Eftersom de faktiska biblioteksbesöken gått ner så förmodar vi att allmänhetens förtroende för biblioteken är avhängigt även andra mer långsiktiga erfarenheter och grundläggande värderingar. Förtroendet för biblioteken kanske också är kopplat till idéer kring vad biblioteket fortfarande gör och betyder för andra människor även om en själv har valt att avstå från besök under pandemin. Det är tänkbart att det avstånd i tid och rum som uppstått mellan det fysiska biblioteket och många av dess användare under pandemin rentav har stärkt biblioteket som idé. I skrivande stund har restriktionerna i samhället lyfts sedan några månader och biblioteken tycks alltså vara i en position där de landar springande. Kanske återgår biblioteken inte helt och hållet till ett tidigare tillstånd. Istället är det en ny postpandemisk tillvaro biblioteken och dess besökare tillsammans möter. Förutsatt att samhället

kan fortsätta vara öppet så kommer det bli mer spännande än kanske någonsin att följa upp bibliotekens samhällsroll. Såväl biblioteken som användarna kommer tillbaka med nya erfarenheter och förväntningar. Formerna för arbete, studier, kultur och umgänge har utvecklats. Det återstår att se vad det innebär för bibliotekens relevans och legitimitet.

Not

- ¹ Neutrala i bemärkelsen att svarsalternativen inte påverkar förtroendebalansen positivt eller negativt.

Referenser

- Eriksson, Catarina, Malin Ögland & David Gunnarsson Lorentzen (2020). Uppsprickande molnighet – nyanser av grått på bibliotek. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Folkhälsomyndigheten (2021). Nyhetsarkiv för 2021. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/>
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2001). *Land, du välsignade*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2012). Kultur befrämjar hälsa. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2022). Saknade fritidsaktiviteter under pandemin. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Henrik Oscarsson & Nora Theorin (red) *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart & Mattias Gunnarsson (2013). Må bättre av kultur – en personlighetsfråga? I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Höglund, Lars & Margareta Johansson (2001). Vad gör folk på biblioteken? I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lee, Sunwoo (2022). Subjective well-being and mental health during the pandemic outbreak: Exploring the role of institutional trust. *Research on Aging*, 44(1): 10–21.
- Lenstra, Noah, Fatih Oguz, Joseph Winberry & Lindsey S. Wilson (2021). Supporting social connectedness of older adults during the COVID-19 pandemic: The role of small and rural public libraries. *Public Library Quarterly*, 1–21.

- Lundin, Sebastian (2022). *"Biblioteket är inte en mötesplats": Folkbibliotekens programverksamhet under Covid-19 pandemin och om vad de kvardröjande konsekvenserna kan bli* (kandidatuppsats). Borås: Högskolan i Borås.
- Rundqvist, Elisabet (2021). Public libraries as a vital social function or something we can do without in times of crises. The Swedish reaction to Covid-19. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 30(2–3): 247–255.
- Söderholm, Jonas, Malin Ögland & David Gunnarsson Lorentzen (2021). Biblioteken fortsatt starka trots kristid. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Udd, Frida & Isabella Ekman (2021). Användarnas uppfattning av folkbibliotekens omställning under covid-19 pandemin: en kvalitativ studie om folkbibliotekets legitimitet (kandidatuppsats). Borås: Högskolan i Borås.

